

сник НЛТУ України: зб. наук–техн. пр. – Львів: РВВ НЛТУ України, 2010. – Вип. 20.3. – С. 127–132.

2. Государственный финансовый контроль: учебник [для высш. учеб. заведений] / С.В. Степашин, Н.С. Столяров, С.О. Шохин, В.А. Жуков. – СПб: Питер, 2004. – 557 с.

3. Колодійчук А.В. Фінансова та науково–технічна складові інноваційного потенціалу промисловості: теоретичні аспекти та вітчизняні реалії / А.В. Колодійчук // Формування ринкових відносин в

Україні: Зб. наукових праць. – Вип. 1(140). Наук. ред. І.Г. Манцуров. – К., 2013. – С. 30–35.

4. Саунин А.Н. Аудит эффективности использования государственных средств. Вопросы теории и практики / А.Н. Саунин. – М.: Высш. шк., 2005. – 311 с.

5. Система управління якістю – Основні положення та словник: ДСТУ ISO 9000–2001 [чинний від 2001–06–27]. – К.: Держстандарт України, 2001. – 27 с. – (Національні стандарти України).

УДК 336.64

О.П. КВАСОВА,

к.е.н., доцент, Київський національний університет технологій та дизайну

Державне управління фінансово–економічною безпекою ресурсного потенціалу банків України

У статті розглянуто питання формування державного управління фінансово–економічною безпекою ресурсного потенціалу банків, основними елементами якого є капітал банків, кошти суб'єктів господарювання, кошти фізичних осіб, а також інші пасиви банків, які є об'єктами управління. Визначено, що суб'єктами управління крім державних органів мають бути саморегулювальні організації, а також банки. Запропоновано враховувати категорії економічних агентів, принципи системного підходу, тенденції розвитку пасивних операцій банків, етап існування банку.

Ключові слова: фінансово–економічна безпека, ресурсний потенціал банків, власний капітал, зобов'язання, державне управління, системний підхід, суб'єкти управління, об'єкти управління.

О.П. КВАСОВА,

к.э.н., доцент, Киевский национальный университет технологий и дизайна

Государственное управление фінансово–економічної безпекою ресурсного потенціалу банків України

В статье рассмотрен вопрос формирования государственного управления финансово–экономической безопасностью ресурсного потенциала банков, основными элементами которого являются капитал банков, средства субъектов хозяйствования, средства физических лиц, а также другие пассивы, которые являются объектами управления. Определено, что субъектами управления кроме государственных органов должны быть саморегулируемые организации, а также банки. Предложено учитывать категории экономических агентов, принципы системного подхода, тенденции развития пассивных операций банков, этап существования банка.

Ключевые слова: финансово–экономическая безопасность, ресурсный потенциал банков, собственный капитал, обязательства, государственное управление, системный подход, субъекты управления, объекты управления.

O. KVASOVA,

Ph.D. economic sciences, assistant professor, KNUiD

State management financial and economic security of resource potential of Ukrainian banks

This article examines the question of the formation of State management financial and economic security of resource potential of banks, the main elements of which is the capital of banks, businesses, individuals, and other liabilities of banks which are the objects of management. Determined that the subjects of management in addition to State bodies should be self–regulatory organizations, as well as banks. Asked to consider the category of economic agents, the principles of the system approach, trends of development of passive transactions of banks, the stage of the existence of the Bank.

Keywords: financial and economic security, resource potential of banks, equity, commitment, State management, system approach, the subjects of control, the objects of control.

Постановка проблеми. На сучасному етапі економічного розвитку України, який характеризується посиленням процесів глобалізації, виникає необхідність в удосконаленні діяльності фінансових посередників, де особливу роль відіграють банки, що потребує активізації банківської діяльності на фінансовому ринку України. Реалізація поставленої задачі вимагає поліпшення управління ресурсним потенціалом банків. Удосконалення такого управління повинно проходити безперервно і передбачати ймовірності настання фінансових криз та інших катаклізмів, зменшення яких може бути забезпечено посиленням державного управління і са-

морегулювання, а також застосуванням системного підходу. Такий підхід повинен передбачати врахування дії факторів внутрішнього та зовнішнього середовища, взаємовідносин різних суб'єктів управління, визначення принципів і засад управління, дотримання яких приведе зміцнення фінансово–економічної безпеки ресурсного потенціалу банків і банківської системи в цілому.

Аналіз досліджень і публікацій з проблеми. Проблема функціонування суб'єктів господарювання, в т.ч. банків, на фінансових ринках досліджується як вітчизняними так і зарубіжними вченими. Помітний внесок у її вирішення внесли

В.Д.Базилевич, М.Д.Білик, З.М.Васильченко, С.С.Гасанов, М.П.Денисенко, Т.І.Єфименко, В.В.Коваленко, В.В.Корнєєв, І.О.Лютій, О.В.Мертенс, В.І.Міщенко, С.В.Науменкова, В.М.Опарін, Р.В.Пікус, Н.В.Приказюк, К.І.Старовойт–Білович, Г.М.Терещенко, І.П.Шульга. Окремо слід зазначити дослідження проведені в Державній навчально–науковій установі «Академія фінансового управління» щодо інноваційних механізмів стратегії фінансового управління, де, зокрема, здійснюється моніторинг ризиків на ринку фінансових послуг у системі реалізації державної фінансової політики в Україні, в т.ч. провадиться моніторинг фінансової стабільності Національним банком України [1, с.730–771], а також зарубіжний та вітчизняний досвід впровадження інновацій в банківській сфері [1, с.158–175]. Заслуговує увагу дослідження, проведені В.В.Коваленко, яка зазначає, що «стабільний розвиток вітчизняної економіки значною мірою залежить від рівня достатності ресурсного потенціалу банків, який є підґрунтям для зростання інвестиційної активності в країні, подолання економічної кризи» [2, с.73]. Однак питання забезпечення фінансово–економічної безпеки ресурсного потенціалу банків перманентно розвивається, що потребує постійної уваги з боку науковців щодо його подальшого вивчення і надання пропозицій щодо удосконалення.

Виходячи з цього визначена **мета статті**, яка полягає у дослідженні питань ресурсного потенціалу банків та наданні пропозицій щодо забезпечення його фінансово–економічної безпеки.

Виклад основного матеріалу. В сучасних умовах господарювання поліпшення діяльності банків повинно базуватись на удосконаленні державного регулювання, в т.ч. у напрямку забезпечення фінансово–економічної безпеки проведення пасивних операцій банками. Насамперед, необхідно створення сучасної правової бази діяльності банків на фінансовому ринку України. Крім цього, необхідне забезпечення стабільності фінансового ринку та фінансово–економічної безпеки на ньому для професійних учасників; посилення контролю за дотриманням учасниками фінансового ринку регуляторних вимог, уніфікованих правил та стандартів діяльності; підвищення відкритості саморегулювання та покращення взаємодії державних органів, саморегулювних організацій (СРО), та банків. Однак, динамічний розвиток сучасного суспільства та підприємницької діяльності, недобросовісна конкуренція на внутрішньому та зовнішньому ринках, збільшення кількості

катаклізмів, потребують забезпечення фінансово–економічної безпеки банків при проведенні пасивних операцій.

В дослідженнях вчених зазначається, що «для ефективної роботи комерційного банку першочерговим завданням є формування ресурсної бази» [3, с.298]. Тому, при здійсненні управління банківськими операціями достатню увагу слід також звернути на формування власного капіталу банків та залучення коштів юридичних та фізичних осіб на що вказують науковці. Зокрема, О.В. Лисенок в проведеному дослідженні зазначає, що формування власного капіталу банківської сфери, а саме його розмір та достатність – «це важливий фактор надійності і функціонування та, у певній мірі, забезпечення здійснення фінансово–економічної діяльності» [4, с.63]. Тому, при здійсненні управління банками та банківськими операціями необхідно передбачити питання формування власного капіталу та залучення коштів фізичних та юридичних осіб, а також проведення інших пасивних операцій, де значну роль відіграє управління пасивами.

Насамперед доцільно визначити сутність деяких дефініцій. Зокрема, варто звернутись до дослідження В.В.Коваленко, яка здійснивши аналіз вітчизняної та зарубіжної літератури систематизувала наявні підходи до трактування поняття «ресурсний потенціал банку» як «потенційні можливості банку формувати свої ресурси», а також поняття «достатність ресурсного потенціалу банків» як «інтегральну характеристику, що визначає спроможність банку своєчасно і в повному обсязі розраховуватися за своїми зобов'язаннями, нарощувати капітал, здійснювати повний спектр активних операцій та надавати послуги з метою підтримки фінансової стійкості банків» [2, с.74]. Зазначимо, що забезпечення фінансової стійкості банків неможливе без зміцнення фінансово–економічної безпеки ресурсного потенціалу банків. Далі, В.В.Коваленко пропонує «розглядати всі банківські активи і пасиви з погляду їх належності до однієї з груп, визначених з огляду на категорії економічних агентів, що надають або залучають ресурси» [2, с.74]. При цьому виокремлюються найбільш можливі категорії агентів (Рисунок 1). Тому, з метою зміцнення фінансово–економічної безпеки ресурсного потенціалу банків, вважаємо за доцільне розробляти заходи щодо залучення ресурсів за кожним із зазначених економічних агентів, де враховувати забезпечення фінансово–економічної безпеки за кожним із них.

Основними елементами ресурсного потенціалу банків є капітал банків, кошти суб'єктів господарювання, кошти фі-

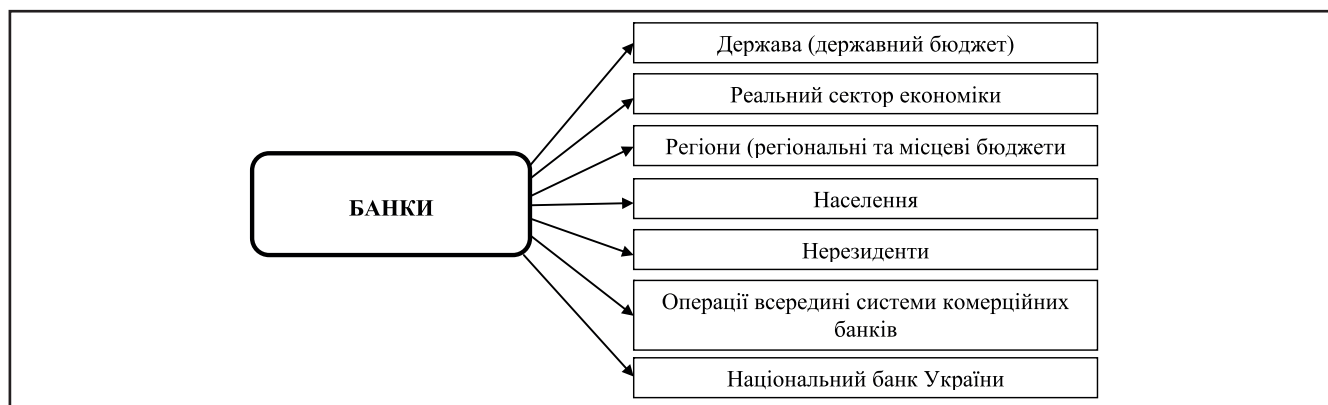

Рисунок 1. Категорії економічних агентів банків

Джерело: розроблено автором за використання [2, с. 74].

зичних осіб, а також інші пасиви банків. Показники ресурсного потенціалу банків станом на 01.07.2016 р. наведені в Таблиці 1. Пасиви банків склали 1260617 млн. грн., в т.ч. капітал становив 142263 млн. грн., або 11,3 % пасивів, зобов'язання – 1118354 млн. грн., або 88,7 % пасивів. Кошти суб'єктів господарювання в пасивах банків становили 347898 млн. грн., або 27,6 % в пасивах банків, а кошти фізичних осіб – 395148 млн. грн., або 31,3 % відповідно. Це підтверджує висновки дослідження В.В.Коваленко, яка зазначає, що «основним джерелом здійснення інвестицій є зобов'язання банків, зокрема, строкові та поточні депозити» [2, с.75]. Виходячи з цього, визначено об'єкти управління: капітал банків, кошти суб'єктів господарювання, кошти фізичних осіб, інші пасиви банків.

Слід звернутись до дослідження І.П.Шульги, яка наводить перелік функціональних складових системи економічної безпеки підприємства за видовою ознакою, де виокремлює наступні види: фінансова, правова, технологічна, інформаційна, екологічна, кадрова, інтелектуальна [6, с. 106–107]. Фінансова складова трактується як «збалансованість використання фінансових інструментів, фінансова стійкість, ефективна реалізація фінансових інтересів» [6, с. 106].

Практичну реалізацію зазначеної фінансової складової в банках щодо забезпечення фінансово-економічної безпеки ресурсного потенціалу доцільно здійснювати із врахуванням стану розвитку банку, а саме: заснування нового банку, розширення діючого банку, створення нових структурних підрозділів. На різних етапах розвитку банку управління пасивами має свої особливості. В процесі заснування нового банку провадиться первинне формування пасивів. Для цього враховується потреба в початковому капіталі, умови отримання прибутку, платоспроможність, структура пасивів тощо. Розширення уже діючого банку проводиться відповідно до його стратегічних планів. При цьому важливого значення набуває залучення інвестиційних ресурсів суб'єктів господарювання, які є пасивами банків. Створення нових структурних підрозділів у складі банку вимагає ведення нового будівництва, чи оренду необоротних активів, що також потребує залучення інвестиційних ресурсів. При цьому рекомендуємо дотримання наступних вимог [7, 8, 9]:

- формування необхідного обсягу і оптимальної структури пасивів, потрібних для забезпечення фінансової діяльності банків. При цьому доцільно врахувати, що важливою інформаційною базою є баланс, де відображаються активи і пасиви банку. Баланс формування пасивів банку відіграє значну роль у їх плануванні і контролі і дозволяє ув'язати загальну потребу в пасивах з активами;

- дотримання нормативів ліквідності (миттєвої ліквідності – Н4, поточної ліквідності – Н5, короткострокової ліквідності – Н6), що забезпечить підтримку платоспроможності банку за фінансовими зобов'язаннями, а також підвищить їх рентабельність;

- дотримання нормативів кредитного ризику (максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента – Н7, великих кредитних ризиків – Н8, максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами Н9), а також нормативів інвестування (інвестування в цінні папери окремо за кожною установою Н11, загальної суми інвестування Н12), що забезпечить найменші ризики і втрати, пов'язані із формуванням і використанням пасивів;

- дотримання нормативів капіталу (мінімального розміру регулятивного капіталу – Н1, достатності регулятивного капіталу – Н2, достатності основного капіталу – Н3), що дасть можливість оптимізувати величину і структуру джерел фінансування;

- удосконалення в банках корпоративних засад управління, згідно яких метою діяльності банку є отримання найбільших вигід акціонерами за рахунок зростання ринкової вартості акцій товариства, а також нарахування акціонерам дивідендів. При цьому банк повинен забезпечувати захист прав, законних інтересів емітентів та інвесторів, а також інших учасників фінансового ринку, рівне ставлення до них незалежно від того, чи є такий учасник резидентом України, чи ні, від типу та кількості цінних паперів, якими він володіє та інших факторів.

З метою якісного формування і в подальшому ефективного використання пасивів банку необхідно дотримуватись певних принципів. В дослідженні активів банків зазначається, що «основними принципами управління активними операціями має бути комплексне управління активами, управління відповідно до системного підходу, а також об'єктивність, точність та оперативність» [3, с.298], з чим варто погодитись. Зазначені принципи є також актуальними при здійсненні управління пасивами банків, Крім цього необхідно врахувати наступні принципи [1, 2, 3, 7]:

- забезпечення поточного та перспективного розвитку діяльності банків і врахування форм диверсифікації такої діяльності;

- дотримання відповідності обсягу і структури пасивів, що формуються, обсягу і структурі договорів банку, а також обсягу і структурі активів банку;

- дотримання оптимального складу пасивів з метою забезпечення ефективності діяльності банку;

- забезпечення зростання ринкової вартості банку за рахунок вибору найбільш прогресивних видів пасивів.

Таблиця 1. Величина пасивів банків та їхня структура станом на 01.07.2016 р.

№ з/п	Показник	Величина пасивів, млн.грн.	Частка у сумі пасивів, %
1.	Пасиви, всього	1260617	100,0
2.	Капітал	142263	11,3
3.	Зобов'язання банків, з них	1118354	88,7
3.1.	кошти суб'єктів господарювання	347898	27,6
3.1.1.	з них строкові кошти суб'єктів господарювання	94933	2,0
3.2.	кошти фізичних осіб	395148	31,3
3.2.1.	з них строкові кошти фізичних осіб	285378	22,6

Джерело: розраховано автором за даними Національного банку України [5].

МАКРОЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІКИ

Розвиток інноваційної моделі економіки показує, що її необхідною складовою є венчурне підприємництво, та його основний елемент – венчурне інвестування. Зазначене інвестування дає поштовх прискоренню інноваційного процесу і, за умов його ефективного застосування, здатне вивести економіку країни на більш якісний рівень розвитку і забезпечити конкурентоспроможність сучасних вітчизняних розробок на міжнародних ринках. Як правило, вони пов'язані з проведенням підприємницької діяльності на наступних напрямках: розробка та запровадження науково-дослідних і проектно-конструкторських робіт у виробництво; освоєння нових передових технологій; розвиток сучасних видів діяльності, які ще недостатньо апробовані. Як наслідок, венчурне підприємництво приводить до реструктуризації та модернізації суб'єктів господарювання та цілих галузей, та має значний вплив на розвиток реального сектору економіки України. Для здійснення венчурного інвестування необхідно залучати капітал, який використовується для фінансування нововведень, які мають значний ризик, що необхідно враховувати при розробленні системи управління фінансово-економічною безпекою ресурсного потенціалу банків.

Розглядаючи питання системного підходу до управління проблемними кредитами, які є активами банків, Н.В.Стукало та О.С.Білай [10, с.56] визначили методичні основи функціонування такої системи, що можуть бути використані при системному підході до управління пасивними операціями банків. Насамперед, система управління, крім об'єкта управлін-

ня, містить суб'єкти управління (зовнішні та внутрішні). Крім цього, стратегії управління складаються з відповідних методів та методик, враховується організаційна структура банку, а також рівень всіх зв'язків між елементами системи. Важливим є те, що система управління динамічно розвивається, де здійснюються адаптаційні заходи. Пропонуємо інформаційне забезпечення динамічного розвитку здійснювати на основі контролінгу, який є елементом зворотного зв'язку.

При розробленні і запровадженні державного управління фінансово-економічною безпекою банків при проведенні пасивних операцій на фінансовому ринку необхідно врахувати тенденції його розвитку, що дозволить посилити ресурсний потенціал банків з незначними ризиками. При цьому необхідно виокремити найбільш важливі тенденції, які мають пріоритетне значення: по-перше, це тенденція посилення державного регулювання та саморегулювання на фінансовому ринку, в т.ч. у напрямку забезпечення економічної безпеки банків, по-друге, тенденція впровадження корпоративних засад в практику діяльності банків, по-третє, тенденція сприйняття та подальшого розвитку контролінгу, що дасть можливість знижувати ризики, на що наголошують науковці і практики. Зокрема, в монографії, яка присвячена антикризовому корпоративному управлінню зазначено, що «засоби контролінгу дають можливість виявляти всі основні проблеми, які виникають під час реалізації антикризової стратегії, а також усувати відхилення від стратегічної лінії шляхом розроблення й вибору альтернативних заходів» [11, с. 238].

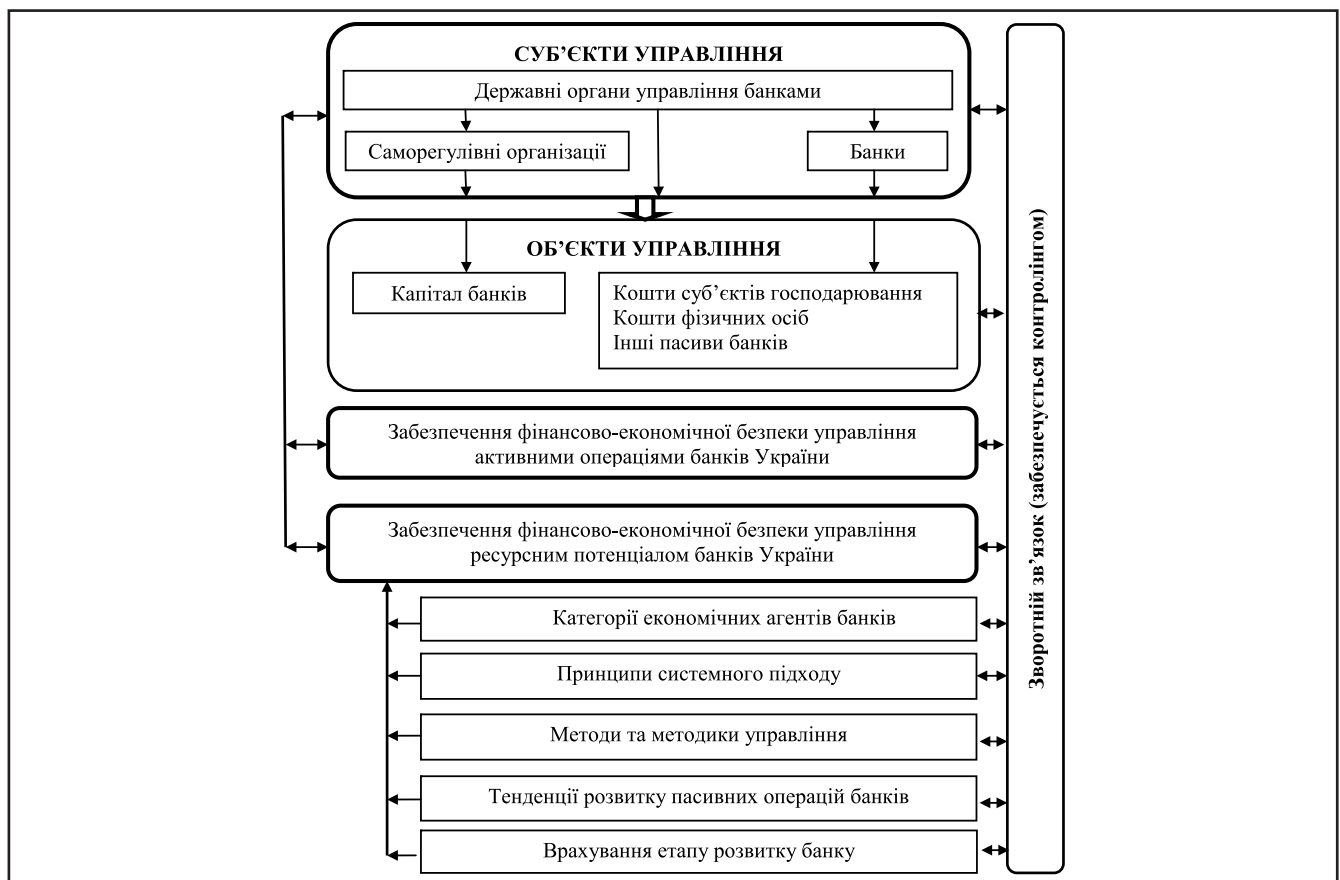

Рисунок 2. Структурно-логічна схема державного управління фінансово-економічною безпекою ресурсного потенціалу банків України

Джерело: розроблено автором.

Крім цього, необхідно враховувати та здійснювати подальший розвиток заходів із забезпечення економічної безпеки, найбільш важливими із яких є наступні: інституціонально-регуляторні – встановлення нормативних вимог до груп суб'єктів господарювання та здійснення контролю за їх виконанням; реєстрація учасників фінансового ринку; забезпечення прозорості діяльності всіх учасників ринку; ліцензування професійної діяльності фінансових посередників; впровадження принципів корпоративного управління в діяльність учасників ринку; здійснення антикризових регуляторних заходів, а також економічні заходи – гнучке податкове регулювання, удосконалення грошово-кредитної політики; управління державними капіталами; здійснення впливу на капіталізацію банків.

Для забезпечення вимог до пасивів банку, виокремлення управління капіталом банку, коштами суб'єктів господарювання, коштами фізичних осіб, іншими пасивами банків пропонується структурно-логічна схема державного управління фінансово-економічною безпекою ресурсного потенціалу банків України (Рисунок 2).

У поданій структурно-логічній схемі саморегулювання є невід'ємним елементом державного регулювання, його посиленням і продовженням. Незважаючи на певну регламентацію їх діяльності, у чинному нормативному полі не визначено критерії ефективної діяльності СРО та побудови їх відносин з членами організації. Основою для створення ефективної СРО можуть слугувати напрацювання С.В. Міщенко [12, с.46], де визначено основні риси ефективної СРО.

Основною метою системного підходу до управління фінансово-економічною безпекою ресурсного потенціалу банків є упорядкування проведення операцій між учасниками такого ринку, якими виступають банки, а також клієнти банків – юридичні та фізичні особи. Органами, які здійснюють управління пасивними операціями банків є держава, саморегульвні організації, банки. Управління пасивними операціями банків доцільно поділяти на внутрішнє та зовнішнє.

При розробці питань внутрішнього управління необхідно передбачити узгодженість прийнятих установчих, статутних та інших нормативних документів та поведінки конкретних банків із загальноприйнятими програмними документами. Зовнішнє управління завбачає підпорядкованість діяльності банків законодавчим та нормативним актам держави, інших організацій, міжнародним угодам тощо. Вважаємо, що сучасна практика регулювання потребує корекції основних засад впровадження корпоративних принципів в діяльність банків, які повинні враховувати вплив внутрішніх і зовнішніх факторів, регуляторних дій, що коригують діяльність на фінансовому ринку, а також організації зворотного зв'язку, який забезпечується контролінгом.

Висновки

Виявлено, що найбільший обсяг в пасивних операціях банків займають кошти суб'єктів господарювання, кошти фізичних осіб. Удосконалення державного управління фінансово-економічною безпекою ресурсного потенціалу банків України вимагає застосування системного підходу до управління пасивними операціями. В запропонованому сис-

темному підході передбачено здійснення поділу на категорії економічних агентів банків; застосування принципів такого підходу; удосконалення методів та методик управління; врахування тенденцій розвитку пасивних операцій банків, а також етапу його існування. Суб'єктами управління виступають державні органи, саморегульвні організації, а також конкретні банки. Значну роль при здійсненні управління пасивними операціями банків відіграють їхні активи та забезпечення їх фінансово-економічної безпеки, на що треба звернути увагу при формуванні системного підходу. В схемі управління передбачено застосування зворотного зв'язку, який реалізується на основі контролінгу.

Запропонований в дослідженні системний підхід дає можливість банкам поліпшити їхню надійність та прибутковість, та може бути використаний при внесенні змін в законодавчі акти України.

Подальші дослідження доцільно присвятити питанням поліпшення структури пасивів банків, де виокремити залучення іноземного капіталу, а також коштів фізичних осіб.

Список використаних джерел

1. Інноваційні механізми стратегії фінансового управління [монографія] / редкол.: Т.І.Єфименко (голова) та ін. – К.: ДННУ «Академія фінансового управління», 2012. – 1302 с.
2. Коваленко В.В. Ресурсний потенціал та інвестиційні можливості банків України / В.В.Коваленко // Стратегічні пріоритети. – 2015. – № 4(37). – С.78–82.
3. Нова модель економічного зростання України: [монографія] // Київ: «ПП Сердюк В.Л.». – 2015. – 592 с.
4. Лисенок О.В. Оцінка достатності власного капіталу банків / О.В.Лисенок // Формування ринкових відносин в Україні: Зб. Наук. Праць. – К.: НДЕІ, 2016. – Вип. 1 (176). – С.63–67.
5. Основні показники діяльності банків України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.bank.gov.ua.
6. Шульга І.П. Економічна безпека емісійної діяльності акціонерних товариств [монографія] / І.П.Шульга. – Черкаси: Вид-во ТОВ «Малклайт», 2010. – 425 с.
7. Бланк І.О. Финансовый менеджмент: Учебный курс. – К.: Ника-Центр, Эльга, 2002. – 528 с.
8. Інвестиційна діяльність комерційних банків: [монографія] / д.е.н., проф. І.О.Лютий, к.е.н., доц. Р.В.Пікус, к.е.н., доц. Н.В.Приказюк, к.е.н., доц. К.І.Старовойт-Білович. – Івано-Франківськ: ПВНЗ «Галицька академія», 2010. – 388 с.
9. Постанова НБУ «Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні» від 28.08.2001 р. №368 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [zakon4.rada.gov.ua / laws / show / z0841-01](http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01).
10. Стукало Н.В. Системний підхід до управління проблемними кредитами в банківській діяльності / Н.В.Стукало, О.С.Білай // Економічний часопис – XXI. – 2012. – № 11–12. – С.55–58.
11. Антикризове корпоративне управління: теоретичні та прикладні аспекти [моногр.] / Т.І.Єфименко, С.С.Гасанов, А.М.Штангрет та ін. – К.: ДННУ «Акад. фін. управління», 2012. – 309 с.
12. Міщенко С.В. Проблеми вдосконалення системи саморегулювання на фінансовому ринку / С.В.Міщенко // Фінанси України. – 2009. – № 9. – С. 43–52.